

MAKRO İKTİSADIN KAVRAMSAL TEMELLERİ

GİRİŞ

Makro iktisadın çalışma alanını, ekonominin bütününi işleyişi oluştururken, mikro iktisadın çalışma alanını ise, bu bütünü meydana getiren birimlerin davranışlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda makro iktisat; enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme, ödemeler dengesi gibi makro büyüklüklerle cinsinden ekonomik olayları inceleyen bir bilim dalıdır. Makro iktisat, ayrı ayrı piyasalarda oluşan talep-arz yerine toplam talep-toplam arzla, sektörel işsizlik sorunları yerine ekonomide görülen işsizliğin tümüyle, bir ya da birkaç malın fiyatı yerine ekonomideki genel fiyat düzeyinde meydana gelen dalgalanmalarla ilgilenir. Örneğin mikro ekonomi, bir şehirdeki tek bir mahalleyi ele alırken, makro ekonomi, bütün şehri inceler

1. MAKRO İKTİSADIN KONULARI:

Makro iktisadın uğraştığı konuların başında; ekonomik büyüme, fiyatlar genel düzeyi, istihdam ve konjoktürel dalgalanma gelmektedir. Şimdi bu konuları kısaca görelim.

a) Ekonomik Büyüme

Ekonominin zaman içindeki genişlemesini veya gelişmesini yansıtan, reel GSYİH'daki artış olarak ifade edilir. Bir anlamda büyümeyi gösteren öge, reel GSYİH'dır. Yani, milli gelirdeki değişimdir.

Milli Gelir: Ekonominin sahip olduğu üretim faktörlerinin, belli bir dönemde mal ve hizmet üretimine yaptıkları katkı sonucunda elde edilen çıktıdan aldıkları payların toplam parasal değeri, o ekonominin milli geliridir. Milli gelir, GSYİH cinsinden ifade edilir.

b) Fiyatlar Genel Düzeyi

Bir ekonomide belirli bir dönemde belirli esaslara göre belirlenmiş bir nihai mal ve hizmet sepetinin ağırlıklandırılmış fiyat düzeyine denir.

Farklı esaslara göre tanımlanmış üç ayrı genel fiyat düzeyi ölçütü vardır:

- ÜFE (Üretici Fiyatları Endeksi): Üreticilerin alımlarını temsil eden bir nihai mal ve hizmet sepetinin ağırlıklandırılmış fiyatıdır.
- TÜFE (Tüketici Fiyatları Endeksi): Nihai tüketicinin alımlarını temsil eden bir nihai mal ve hizmet sepetinin ağırlıklandırılmış fiyatıdır.
- GSMH Deflatörü: Nominal GSMH'yı, reel GSMH'ya böldüğümüzde, GSMH deflatörü diye adlandırılan bir endeks elde ederiz. Bir anlamda bu endeksteği değişim bize enflasyon oranını verir. Yani;

➤ GSMH Deflatörü=
➤ $(\text{Nominal GSMH} / \text{Reel GSMH}) \times 100$ dür.

NOT

✓ TÜFE ve ÜFE hesaplamalarında, "Laspyres Fiyat endeksi"; GSMH Deflatöründe ise "Paasche Fiyat Endeksi" kullanılır. Ayrıca, ÜFE ve TÜFE de ithal mallar da yer alırken; GSMH Deflatöründe ithal mallar yer almaz.

Ekonomide, fiyatlar genel düzeyinin dalgalanması genel olarak iki şekilde görülür. Bunlar, enflasyon ve deflasyondur.

Enflasyon: Fiyatlar genel düzeyindeki meydana gelen sürekli artışa denir. Enflasyon, kişilerin sahip oldukları servetin erimesine, satın alım gücünün düşmesine ve sosyal adaletsizliğin artmasına yol açtığı içim, ekonomik bir sorundur.

Deflasyon: Fiyatlar genel düzeyindeki meydana gelen sürekli düşüşe denir. Deflasyonun etkin olduğu dönemlerde istihdam düzeyi azalır. Çünkü bu dönemlerde ekonomide arz fazlası vardır ve bu fazlalık eriyinceye kadar, ekonomide üretim durur, istihdam azalır. Bu nedenle enflasyon gibi deflasyon da ekonomik bir sorundur.

Stagflasyon: Ekonominin durgunluk dönemlerinde yaşanan enflasyon anlamına gelir. Stagflasyonun etkin olduğu ekonomilerde bir yandan fiyatlar genel düzeyinde sürekli bir artış söz konusu iken diğer taraftan istihdam azalır ve işsizlik artar. Stagflasyon, genel olarak üretim maliyetlerinin artması sonucu ortaya çıkan, maliyet enflasyonunun bir ürünüdür.

c) İstihdam

İstihdamın dar anlamda tanımı yalnızca, emek faktörünü içerir. Bu bağlamda istihdam, emek faktörünün ekonomik faaliyete katılması olarak ele alınır. Oysa geniş anlamda istihdam, ekonominin sahip olduğu üretim faktörlerinin hepsini birden kapsayan bir tanımlama olarak ele alınır. Ekonominin sahip olduğu tüm üretim faktörlerinin tamamının üretimde kullanılması, "tam istihdam" olarak tanımlanmakta ve bu durum,

ekonomiler için arzulanan bir aşama olarak hedeflenmektedir. Eğer ekonomideki üretken kaynaklardan bir kısmı atıl olarak tutuluyorsa yani kullanılmıyorsa, bu duruma, "eksik istihdam" adı verilir ve bu durum, ekonomik bir sorun olarak algılanır.

- Okun Yasası: Ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alır. Bu yasaya göre, reel büyüme hızının **% 2.25'in** üzerinde olduğu dönemlerde **%1'lik** her artış, işsizlik oranında **%0.5'lik** bir azalmaya yol açmaktadır.

Kısacası Okun Yasasına göre, ekonomik büyüme artarsa, işsizlik azalır.

- Phillips Eğrisi: İşsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi gösterir. Buna göre, biri artarsa diğeri azalır.

d) Konjktürel Dalgalanma:

Real GDP ve istihdamın kendi trendleri etrafındaki iniş çıkışlar olarak tanımlanır. Buna göre; iktisadi dalgalanmanın aşamaları aşağıdaki kutucukta gösterilmiştir.

İKTİSADİ DALGALAMANIN AŞAMALARI

- İktisadi durgunluk, resesyon (Recession): **En az altı** aylık bir reel GDP düşmesi.
- Zirve (Peak): Recession öncesi en yüksek reel GDP noktası.
- Çukur (Trough): Bir ekonomik faaliyetin en düşük noktası, resesyon sonunda ulaşılmış en düşük nokta.
- Genişleme (Expansion): Çukur ile Zirve arasındaki dönem

- Canlanma (Recovery): Hemen çukur sonrası yaşanan genişleme, toparlanma.
- Depresyon (Depression): Real GDP'deki büyük ve uzun süreli düşüş.
- Çıktı Boşluğu: Potansiyel çıktı düzeyi ile cari çıktı düzeyi arasındaki fark
- Tam İstihdam: cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabileceği istihdam düzeyidir.

2. MAKRO İKTİSADİ AKIMLAR

Makro iktisadın en önemli işlevi, yukarıda makro iktisadın konuları olarak ifade ettiğimiz olgular arasında, neden-sonuç ilişkilerini açıklamaktır. Lakin bu sorunların çözümü için ortaya konulan farklı çözüm önerilerinin farklılığı, değişik iktisadi akımların gelişmesine yol açmıştır.

Bu akımların en temel iki tanesi, Klasik iktisadi düşünce ve Keynesyen iktisadi düşünce akımıdır. Bununla birlikte bu akımlara, Monetarist (Parasalıcı) iktisadi düşünce akımını eklemek mümkündür.

a. Klasik (Geleneksel) İktisadi Düşünce:

Klasik İktisadi düşüncenin temelleri, A. Smith'in 1776'de yazdığı "Ulusların Zenginliği" isimli esere dayanmaktadır. Temel felsefesi, "Laissez-faire, Laissez-passer (bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler)" biçiminde formülize edilen liberal görüşlere dayanmaktadır. Ekonomiye müdahalenin gereksiz ve etkinsiz olduğunu savunan bir ekonomik anlayış doğrultusunda serbest piyasa ekonomisin gerekliliğini ifade etmektedir.

b. Keynesyen İktisadi Düşünce

Temellerini, J. M. Keynes tarafından **1936 yılında** yazılan “istihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” isimli kitaptan alan bu düşünce akımı, klasik iktisadın, tam istihdam ve tam rekabet koşullarının varlığı, devlet müdahalesinin gereksizliği gibi önermelerini eleştirmiş ve ekonomik bunalımların aşılmasında, devlet müdahalesinin gerekliliğini savunmuştur. Bu görüşe göre ekonomi, eksik istihdamdadır ve ancak devlet müdahalesi ile tam istihdama ulaşılabilir. Keynesyenler, maliye politikasını tercih ederler.

c. Monetarist (Parasalcı) İktisadi Düşünce

Öncülüğünü, M. Friedman’ın yaptığı bu görüşe göre, ekonomide tam rekabet ve koşulları ve tam istihdam geçerlidir. Ekonomide ortaya çıkan bunalımlar, genellikle yanlış devlet müdahalelerinden kaynaklanmaktadır. Parasalcılara göre, enflasyonun tek nedeni, milli gelir artışından **daha fazla** bir oranda para arzının gerçekleşmesidir.

KLASİK VE KEYNESYEN MODELLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

KEYNESYEN MODEL

Varsayımlar:

- Fiyatlar ve ücretler (özellikle aşağıya doğru) tam esnek değildir (fiyatların ve ücretlerin yapışkanlığı) . Böylece, bir ekonomide tam istihdam kendiliğinden sağlanmamaktadır. Keynesyen modelde Y sabit değil değişkendir.
- Herhangi bir anda üretilen miktar talebe bağlıdır.
- Ekonomi yalnızca kısa dönemde değil uzun dönemde bile eksik istihdam dengesinde olabilir.

Ekonomi Politikası: Devletin ekonomiye müdahalesi kaçınılmazdır.

- İstihdam düzeyi (işsizlik) devlet müdahalesini gerektirir bir sorundur. Meydana gelebilecek geçici bir işsizliği bir ekonomi kendi kendine gideremez.

KLASİK MODEL

Varsayımlar: Fiyatlar ve ücretler tam esnektir. Böylece, bir ekonomide tam istihdam kendiliğinden sağlanmaktadır.

- Para nötr'dür. Para sadece mübadele ilişkilerini kolaylaştırır. Para yanılması söz konusu değildir. Paranın reel değişkenler üzerinde bir etkisi yoktur. Ekonomik birimler, kararlarını nominal değil reel değişkenlere dayandırarak yaparlar. Ekonomideki fiyat düzeyi sadece para stokuna bağlı olmaktadır.
- Üretim fonksiyonu $Y=f(K,L)$. Sermaye stoku (K) kısa dönemde sabittir. Azalan getiriler varsayılmaktadır. Milli gelir (Y) harcama kararlarından bağımsızdır ve sabittir.

Ekonomi Politikası: Devletin ekonomi içindeki faaliyetleri sınırlı olmalıdır.

- İstihdam düzeyi (işsizlik) devlet müdahalesini gerektirir bir sorun değildir. Meydana gelebilecek geçici bir işsizliği bir ekonomi kendi kendine giderebilir. Para (para arzının artırılması) kısa dönemde bile toplam talebi etkileyemez.